

LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTIJOS GLOBĖJAI

LOTYNŲ APEIGŲ

PAL. VITAS IŠ DOMINIKONŲ ORDINO. Valdant Mendolfui, arba Mindaugui, apie 1253 metus, išėjęs Dominikonų ordino šventojo Hiacinto vienuolinio gyvenimo mokyklą, atvyko į Lietuvą, kur turėjo tapti besiruošiančios priimti šventąjį Kristaus tikėjimą Lietuvos vyskupu. Mat Mindaugas, priremtas krikščionių ginklais, siekdamas taikos priėmė krikščionių tikėjimą ir, pakrikštytas pagal Romos apeigas, popiežiaus buvo apdovanotas karaliaus titulu. Šiam karaliui netrukus vėl grįžus prie pagoniškų prietarų, vyskupas Vitas daug iškentėjo nuo tikėjimo atsižadėjusių žmonių. Smūgių išsekintas, išgintas iš Lietuvos, atvyko į Krokuvą, sykiu atsinešdamas žaizdas, gautas ginant šventąjį tikėjimą nuo atsimetėlių. Ten šventai pabaigė savo gyvenimą, stebuklais garsėdamas; palaidotas šventojo Hiacinto kape.¹ *Tai aprašyta garbingojo tėvo brolio Rušelio „Šv. Hiacinto panegirikoje“, f. 18 ir 24.*²

KETURIOLIKA PALAIMINTŲJŲ KANKINIŲ IŠ ŠV. PRANCIŠKAUS, ARBA VADINAMOJO MAŽESNIŲJŲ BROLIŲ KONVENTUALŲ ORDINO. Petras Goštautas, Podolės vaivada, giminės kilmingumu, turtais, pavaldiniais, aukštomis pareigybėmis Lietuvoje pagarsėjęs vyras, labai vertinamas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo, norėdamas tarp lietuvių skleisti krikščionių tikėjimą iš Lenkijos į Vilnių pasikvietė minėtuosius 14 pranciškonų ir leido jiems apsigyventi toje vietoje, kur dabar stovi Šventojo Kryžiaus koplyčia. Neilgai trukus, kai Goštautui išvykus pasitaikė proga, kilo sumaištis, Vilniaus gyventojai užpuolė minėtuosius brolius; septynis nukirsdino aikštėje, kitus septynis atvilko ant kalno, vadinamo Plikuoju, ir nukryžiaavę kartu su kryžiais nustūmė stačiu šlaitu į apačioje tekančią Vilnią. [Tai įvyko] 1333 Viešpaties metais. Į Vilnių sugrįžęs Goštautas įsakė surasti kankinių kūnus ir pasirūpino, kad jie būtų palaidoti toje vietoje, kur anksčiau buvo įsikūrę.³ Šiam įvykiui atminti pastatė paminklą, stulpą su lentele, kurioje buvo nurodyti kankinių vardai, kaip jie mirė, dėl kokios priežasties ir kada. Po to įvykio praėjus ištisam šimtmečiui, kilo Vilniuje gaisras, ir tos nelaimės metu stulpas liko nepaliestas, nors liepsnos nusiaubė viską aplinkui. Sujaudintas pasakojimų apie šį įvykį Vilniaus vyskupas Paulius, Alšėnų kunigaikštis⁴, gavęs Vilniaus kolegijos, arba kapitulos, pritarimą, šventųjų atminimui pagerbti toje vietoje 1543 Viešpaties metais – po miesto gaisro praėjus dvylikai metų – pastatė mūrinę Šventojo Kryžiaus koplyčią. Tais pačiais metais Anchuscijus, Kijevo vyskupas⁵, sunkios ligos kamuojamas, malda kreipėsi į minėtuosius kankinius ir atgavo sveikatą; tai jis paliudijo dailiomis tą įvykį aprašančiomis eilėmis, iškabintomis minėtoje koplyčioje dėkingumo ženklan.⁶ *Žiūrėk garbingojo tėvo brolio Koronos knygelę apie Šv. Pranciškaus Mažesniųjų Brolių konventualų ordino Lietuvos provinciją.*⁷

PAL. STANISLOVAS BRASTIETIS iš Mažesniųjų Brolių konventualų ordino, skitų nužudytas kartu su kitais 36 to paties ordino broliais. Palaidotas Vilniuje, Švč. Mergelės Marijos bažnyčioje, 1341 metais.⁸ *Šitai toje pačioje knygelėje pagal senuosius savo ordino dokumentus pateikia garbingasis tėvas brolis Korona.*

ŠV. KAZIMIERAS. Kazimiero III, Lenkijos karaliaus, Lietuvos didžiojo kunigaikščio sūnus, Jogailos anūkas⁹. Nuo vaikystės pasišventęs dorybei, visas atsidavė Dievui po to, kai išrinktas Vengrijos karaliumi buvo iš tos karalystės išstumtas. Broliui Vladislovui užėmus anosios karalystės sostą, pats Kazimieras nuo tada visas jėgas paskyrė užkariauti dangaus karalystei, kurios siekti kartą pasiryžo, ir didžiuliais žingsniais užkopė į savo troškimų viršūnę. Atsidėjęs puoselėjo ir gausino dorybes bei

visokeriopą šventumą, saugojo nepaliestą skaistybę; išsilavinimą pašventė Švč. Mergelės garbei, šlovino ją nuostabiomis eilėmis ir panoro, kad jų nuorašas būtų įdėtas į jo kapą. Gyvenimo griežtumu ir Dievo garbinimo įkarščiu dar gyvendamas kėlė nuostabą; po mirties stebuklų malone pranoko daugelį šventųjų. Mirė Vilniuje 1484 metų kovo 4 dieną. 1521 metais Leono X įtrauktas tarp šventųjų. Po to, Lenkijos karaliui Žygimantui III¹⁰ atkakliai prašant, Klemensas VIII¹¹ nustatė jo šventę minėti su didelėmis iškilėmis. 1606 metais paskelbtoje knygelėje aprašyti prie jo kapo įvykę stebuklai. 1614 metais atnaujinant jo kapą, kūnas ir drabužiai buvo rasti nesuirę, o sykiu aptiktas ir prie jo dešiniojo smilkinio padėtas himnas Švč. Mergelei (prasideda šitaip: *Mano siela, tu kas dieną skelbk Mariją, šlovink ją*). 1636 metų rugpjūčio 14 dieną, valdant Lenkijos karaliui Vladislovui IV¹², dalyvaujant pačiam Jo Didenybei su savo šviesiausiąja seserimi Ona¹³, visame mieste surengus iškilmingą procesiją, minėtojo šventojo palaikai buvo perkelti į Žygimanto III pastatytą prašmatniai įrengtą koplyčią. *Žiūrėk įvairius kūrinėlius, taip pat tėvo Skargos SJ surašytą gyvenimo aprašymą.*

PAL. MYKOLAS GIEDRAITIS, kilęs iš senos lietuvių kunigaikščių Giedraičių giminės. Baigęs studijas Krokuvos akademijoje, kur pasižymėjo nepaprastais gabumais, gavo šventosios teologijos bakalauro laipsnį. Gyveno Romos miesto Švč. Mergelės Marijos de Metro, arba Palaimintųjų kankinių elgetaujančiųjų regulinių kanauninkų, ordine¹⁴. Mirė 1485 m. gegužės 4 d. Iلسi Krokuvoje¹⁵. *Žiūrėk knygelę apie Krokuvos šventuosius*¹⁶.

PAL. GABRIELIUS, MIKALOJUS IR ANGELAS iš dominikonų ordino, kurių kūnai ilsisi Vilniaus Katedroje. *Juos mini garbingasis tėvas brolis Rušelis „Šv. Hiacinto panegirikoje“, f. 24.*¹⁷

PAL. ELZBIETA, MERGELĖ KANKINĖ. Lietuvių kilmės, iš Punios miesto, septynerių metų mergaitė. Minėtame mieste iš neapykantos krikščionių tikėjimui buvo nužudyta žydo Joachimo Smerlovičiaus, pritariant kitiems žydams. Jai buvo perpjauta gerklė ir kraujas surinktas į pakištus miltus. Tai atsitiko 1574 m., po karaliaus Žygimanto Augusto mirties, kaip paveikslais ir užrašytais pasakojimais liudija kapas Vilniuje, Šv. Kryžiaus koplyčioje, kur ji palaidota.¹⁸ *Žiūrėk, ką pateikia garbingasis tėvas Skarga SJ „Šventųjų gyvenimuose“, f. 262 prie kovo 30 d.*

PAL. SIMONAS, KANKINYS. Lietuvių kilmės, gimęs Vilniuje, septynerių metų berniukas. 1592 m. Vilniaus žydų nepaprastai žiauriai užbadytas peiliais ir žirkliėmis. Jam buvo padaryta 170 žaizdų, negana to, dar kankintas varant rakštis po rankų ir kojų nagais. Palaidotas Vilniuje, tėvų Bernardinų bažnyčioje. Vėliau, 1623 metais, perkeltas į atviroje vietoje pastatytą marmurinį kapą.¹⁹ *Skaityk to kapo įrašus, taip pat garbingojo Mažesniųjų Brolių ordino tėvo Zamenijaus eiles*²⁰.

GRAIKŲ APEIGŲ

ŠV. VLADIMIRAS. Pirmasis rusų kunigaikštis, arba (liaudiškai tariant) valdovas. 990 metais priėmė krikščionių tikėjimą. Rusų priskiriamas prie šventųjų. Mirė dvidešimt aštuntaisiais metais po krikšto priėmimo.²¹

ŠV. DOVYDAS IR ROMANAS, KANKINIAI, rusų valdovo Vladimiro sūnūs, gimtąja kalba ir pagal seną pagonišką paprotį vadinti Glebu ir Borisu; vardus pakeitė priėmę šventąjį krikštą. Tėvui Vladimirui mirus, Romanas (anksčiau vadintas Borisu), Rostovo kunigaikštis, saviškių buvo kurstomas perimti tėvo valdžią, o brolių Sviatopolką – žmogų ūmų, kėsaujantį – nužudyti, kitus brolius išvyti arba pašalinti. Tačiau [Romanas] nepaklausė raginimų pralieti kraują ir dargi pats išsiruošė pas brolių, norėdamas įrodyti savo paklusnumą. Tos kelionės metu, prie Akos palapinėje šeštadienio rytmečio maldomis ir giesmėmis šlovindamas Dievą, sukniubo ant žemės, Sviatopolko pasiūstų iš Vyšgorodo žudikų pervertas ietimi. Pasitaikęs šalimais berniukas Jurgis, vengras, mėgindamas apsaugoti didį vyrą nuo kitų žaizdų, puolėsi pridengti jį savo kūnu; ir berniukas buvo ten pat žmogžudžių užmuštas, gi didvyris, išsiveržęs iš palapinės ir vėl užgriūtas plėšikų, paprašė trupučio laiko maldai;

besimelsdamas ir iškvėpė dvasią, išspaudęs ašaras net patiems žudikams.²² *Senieji slavų rankraščiai liudija, kad tai įvyko 1028 metų liepos 14 dieną.*

Neilgai trukus Dovydas, arba Glebas, pakviestas to paties Sviatopolko, plaukė per Dauguvą; brolio Jaroslavo perspėtas apie pinkles, nesuskubo pasisaugoti ir pasiųstų žudikų laive buvo nudurtas peiliu, dar spėjęs išprašyti laiko maldai, rugsėjo 5 dieną. Jo kūną, išmestą miške nežinomoje vietoje, praėjus nemažai laiko atrado visiškai nepasikeitusį; vietą nurodė dangiška muzika, kurios skambesį girdėdavo netoliese ganantys piemenys. Brolis Jaroslavo (kuris nuvertus Sviatopolką jau vienas valdė visą Rusiją) buvo garbingai palaidotas Vyšgorode, Šv. Bazilijaus cerkvėje, kur anksčiau buvo palaidotas ir Romanas. Rusai yra pastatę daug šiems kankiniams dedikuotų cerkvių; ypač graži yra išlikusi priešais Polocko miestą, kitame Dauguvos krante, pastatyta labai seniai podraug su vienuolynu, dabar priklausanti unitams²³.

ŠV. EUFROSINA, MERGELĖ, Polocko kunigaikščio Vseslavo duktė. Slapčiomis nuo tėvo Polocke tapo vienuole. Ilgai gyveno prie Šv. Sofijos katedros ir savo rankų darbu, ypač perrašinėdama knygas, šelpė vargšus. Po to, Dievo paraginta, šalia miesto pastatė Išganytojo cerkvę ir vienuolyną. Daugybę metų ten pamaldžiai išgyvenusi, išvyko į piligriminę kelionę Jeruzalėn. Mirė Jeruzalėje gegužės 23 dieną, apie 1173 metus, palaidota Dievo Gimdytojos, žmonių vadinamame Rusų, vienuolyne.²⁴

ŠV. MYKOLAS, KANKINYS, Černigovo kunigaikštis. Kai Rusiją valdė skitas Batijus, daugelį rusų kunigaikščių versdamas išsižadėti šventojo krikščionių tikėjimo ir pagonių papročiu garbinti saulę bei tikėti kitokiais prietarais, [Mykolas] pabėgo į Vengriją. Iš ten sugrįžęs narsiai atėjo į tirono rūmus ir Batijaus akivaizdoje užsipuolė bedievišką tironiją, priekaištaudamas rusų didikams dėl jų neištikimybės Dievui ir šventajam krikščionių tikėjimui. Krikščionių tikėjimo nesiliovė išpažinęs ir nesidavė nuo jo atitraukiamas nei grasinimais, nei pažadais. Iš pradžių labai žiauriai sumuštas, paskui ruso atsimetėlio buvo nukirsdintas; tuo metu be paliovos kartojo „esu krikščionis“. Dėl tos pačios priežasties lygiai taip pat kankintas tokia pačia mirtimi mirė jo tarnas Teodoras. Senieji rusų metraščiai liudija jų kankinystės dieną buvus 6244 metų nuo pasaulio sukūrimo rugsėjo 20-ąją, o tai jų skaičiavimais turėtų atitikti 1235 metus po Kristaus gimimo.²⁵ *Iš rusų menologo.*

ŠV. MERKURIJUS, kankinys, kilęs iš Romos, karo žygiais Smolensko žemėse pagarsėjęs didvyris. Kai Batijaus vadovaujami totoriai siaubė Rusiją, zakristijonui naktį pasirodžiusi Švč. Mergelė Marija apreiškė Dievo valią, kurios Merkurijus buvo pašauktas palikti savo namus bei maldas ir ginti Smolenską, nes barbarai kitą dieną ruošėsi jį pulti. Tą pačią naktį jis įsiveržė į skitų stovyklą, įrengtą prie miestelio, vadinamo Dolbimostu, ir išžudęs daugybę miegančių priešų pasuko atgal į Smolenską. Kelyje sustojęs, atsiklaupė ant žemės ir nuolankiai meldėsi; čia ir buvo užkluptas priešų, kurie, ryte pakirdę ir išvydę žudynes, puolė jį vytis. Pašoka šventasis toje pačioje vietoje, kur meldėsi, kaunasi ir išvaiko barbarus, daugybę pakloja, nukauna vieną galiūną, kurio sūnus kiek vėliau galingu smūgiu nukirsdina patį šventąjį, kai šis, kovos nuvargintas, trumpam glusteli prie žemės galvą. Pakrikę barbarai grįžta stovyklon; tuo tarpu šventojo kūnas pakyla, ima į rankas galvą ir ja nešinas pareina miestan, nupasakoja žmonėms iš eilės visą kovą, tada paleidžia galvą iš rankų ir susmunka. Pasakojama tatau įvykus 6745 metais nuo pasaulio sukūrimo, tai yra 1236 Kristaus metais.²⁶

ŠV. PRAKSEDA, žmonių vadinama PARASKOVIA, mergelė, Polocko kunigaikštystė, Lietuvos Naugarduko kunigaikščio Erdvilo proanūkė, Polocko kunigaikščio Bazilijaus Rogvolodo duktė. Tapusi vienuole, septynerius metus šventai gyveno Išganytojo, žmonių vadinamame Spaso, vienuolyne (jis ir dabar tebestovi), kurį pati buvo pastačiusi Polocko priemiesčio žemėse. Po to kartu su būriu kitų kilmingųjų išsiruošė į Romą aplankyti Apaštalu kapų, ir tą piligrimystę atliko atsidavusi bei su meile. Gavusi iš popiežiaus Aleksandro IV Šventojo Kryžiaus medžio gabalėlį, įdėjo jį į prabangią kryžiaus formos relikvinę ir išsiuntė į Polocką. Kryžius su tą įvykį menančiu įrašu ilgai buvo saugomas Polocke. Kuo švenčiausiai išgyvenusi Romoje septynerius metus, ten ir mirė 1239 m. lapkričio 12 d. Nuodugniai ištyręs stebuklus popiežius Grigalius X įtraukė ją į šventųjų mergelių sąrašą 1273 m.²⁷

Tatai mini Kristupas Varševickis Romoje išleistame Šventųjų sąvade. Aš visa tai pasižymėjau iš man pakliuvusio į rankas Romoje saugomo rankraščio, 1600 m. aprobuoto šventųjų Rūmų magistro²⁸.

PAL. ELIZIEJUS, IŠPAŽINĖJAS. Laurušavo vienuolyno abatas, garsių Lietuvoje tėvų sūnus; kai kas, jei neklysta, sako jo tėvą buvus Lietuvos kunigaikštį Traidenį. Iš pradžių Lietuvos didžiojo kunigaikščio (greičiausiai Mindaugo) dvare, būdamas tarp pirmų jų didikų, šitokį gyvenimą derino su dorybėmis, visokeriopai jas puoselėdamas. Vėliau, pamėgęs atsiskyrėlio gyvenimą, pasišalino į atkampią, pelkių apsuptą vietą. Ten buvo surastas Šv. Bazilijaus Didžiojo ordino vienuolio, apsiliko vienuolio abitą ir davė vienuoliško gyvenimo įžadus. Kai suplaukė minios norinčių pasišvęsti tokiam gyvenimui, pastatė vienuolyną ir cerkvę. Praėjus daugeliui metų, kuriuos praleido ugdydamas dorybes, spalio 23 dienos naktį buvo kažkokio Apsėsto jaunuolio nužudytas. Šisai jaunuolis, prisilietęs prie mirusiojo kūno, buvo išvaduotas nuo piktosios dvasios, ir nuo tada Eliziejaus kapas ėmė garsėti stebuklais. Provincijos sinodas, vadovaujamas unity metropolito Juozapo Soltano, 1514 metais jį įtraukė į palaimintųjų sąrašą; ir šiandien rusai unitai spalio 23 dieną jį pagerbia Išpažinėjo pamaldomis.²⁹

ŠV. PETRAS, IŠPAŽINĖJAS, Kijevo metropolitas, 1307 m. patriarcho Jono pasiūstas į Rusiją. Mirė, pagarsėjęs šventumu, vienybėje su šventąja Romos Bažnyčia. Unity menologuose gruodžio 21 dieną tarp šventųjų minimas ir jo vardas.³⁰

ŠVENTIEJI JONAS, ANTANAS, EUSTACHIJUS, KANKINIAI. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo kambariniai dvariškiai, Lietuvos didikai, žmonių vadinti Kuklys, Miglys ir Nižyla. Atversti į tikėjimą pačios rusų kunigaikštienės krikščioniškos šeimos, buvo pakrikštyti krikščionių kunigo Nestoro. Dėl ištikimybės priimtą tikėjimą, o ypač dėl to, kad nustatytomis dienomis atsisakė valgyti draudžiamą maistą, Algirdo įsakymu buvo nužudyti. Jonas pakartas balandžio 24, Antanas – birželio 14 dieną. Galiausiai Eustachijus po daugelio kitų kankinimų – plakimo, blaudikaulių sulaužymo ir plaukų (mat nesidavė skutamas pagonių papročiu) žiauraus rovimo – galop gruodžio 13 dieną pakartas pabaigė šį gyvenimą. Nukankinti jie buvo Vilniuje, po 1328 metų po Kristaus gimimo, palaidoti Vilniuje, graikų–rusų apeigų unity Švenčiausiosios Trejybės cerkvėje; jų atminimas čia pagerbiamas balandžio 14 dieną. Į šventųjų sąrašą įtraukti Kijevo metropolito unito Aleksijaus laikais.³¹

ŠV. ALEKSIJUS, IŠPAŽINĖJAS, KIJEVO METROPOLITAS³². Gimė Rusiją valdant Jonui, Danieliaus sūnui, krikštijamas gavo Eleuterijaus vardą. Eidamas penkioliktuosius metus, buvo taip užsidegęs paukščių medžiokle, kad tatai jam ir terūpėjo. Bet naktį per sapną išgirdo žodžius: „Eleuterijau, kam niekais užsiimi? Štai padarysiu tave žmonių medžiotoju“; nuo tada atsidėjo vienuolio gyvenimui ir įšventinamas gavo Aleksijaus vardą. Pasklidus garsui apie jo nepaprastai dorą gyvenimą, buvo paskirtas Kijevo metropolitu. Eidamas šias pareigas, daug nuveikė valstybės ir Dievo labui, daug ir iškentėjo. Iš skitų karaliuko Berdeberėjaus³³ išprašė Rusiai taiką; statydamas daug šventovių ir jas puošdamas didino Dievo šlovę. Valdant Kijevo kunigaikščiui Demetriui, pakviestas pas turkų imperatorių Amuratą, jo akilai dukrai sugražino regėjimą³⁴. Savo rankomis Kijevo Šv. Mykolo cerkvėje pasistatė kapą³⁵. Pajutęs artinantis mirties valandą, paaukojo Šv. Mišių auką ir, suteikęs žmonėms bei valdovui palaiminimą, pasimirė. Valdė Kijevo metropoliją ir apie 1364 metus, kai Kijevo kunigaikštija jau priklausė lietuviams. Jo šventė švenčiama vasario 12 dieną.

PAL. JUOZAPATAS KUNCEVIČIUS, KANKINYS, POLOCKO ARKIVYSKUPAS, VITEBSKO VYSKUPAS, gimė 1564 metais Voluinės Vladimire. Kartą, dar visai vaikas būdamas, Vladimiro cerkvėje labai susikaupęs žvelgė į nukryžiuoto Kristaus atvaizdą; tėvų akivaizdoje nuo to paveikslo atsokusi ir berniukui į širdį įkritusi kibirkštis pašaukė jį žengti nepaprastuoju būsimu šventumo keliu. Jau augesnis, kelerius jaunus metus išstarnavęs pas Vilniaus pirklių, iš vienmečių išsiskirias ypatingu pamaldumu, nepripažįstąs jokio kito mokytojo, jokio vadovo nei draugo, klausęs tik Dievo įkvėpimo, apsiliko vienuolio abitą ir davė įžadus Švenčiausios Trejybės graikų–rusų apeigų cerkvėje. Neseniai

atidavę unitams, užkietėję atskalūnai rusai paliko ją kone visiškai nusiaubtą. Ten uoliai ugdydamas tvirtą dorumą ir visokeriopą pamaldumą, netrukus atkreipė į save miesto akis, savo nepaprastomis dorybėmis keldamas ne tik tikrą, bet ir atskalūnų nuostabą. O atskalūnai, supratę, kaip labai liaudies pasitikėjimas *šventąja unija* priklauso nuo jo nuomonės, mėgino jį patraukti į savo pusę. Bet melsdamasis nakčia jis išgirdo Dievo balsą; per visą šventovę nuskambėjusių žodžių *Palaimintas žmogus, kurs neina paskui bedievių patarimą, kurs nestovi ant nusidėjėlių kelio*^{*} sutvirtintas jis ryžtingai atsispyrė visiems priešo gundymams. Dėl tokio atsisakymo priešininkų žavėjimasis jo dorybėmis išvirto neapykanta, ir per likusį gyvenimą daug jam teko nuo jų nukentėti už tai, kad išlaikė pagarbą ir paklusnumą Šventajai Romos Bažnyčiai bei rodė pavyzdį kitiems. Netrukus, kai Juozapas Benjaminas Rutskis – vėliau Rusios metropolitas³⁶ – ėmė rūpintis, kad būtų sudaryta rusų ir Šventosios Romos Bažnyčios unija ir tarp rusų atnaujintas šv. Bazilijaus Didžiojo ordino mokymas, [Juozapas] nenuilsdamas dalijosi su juo visų darbų našta. Iš kitų jis stebėtinai išsiskyrė: visiškai nepaisė savęs, rūpinosi kitų išganymu, uoliai garbino Dievą, skrupulingai laikėsi vienuoliškos drausmės, su meile tarnavo vargšams. Dažnai Dievo apšviestas atlikdavo darbus, pranokstančius prigimtines žmogaus jėgas. Užvis labiausiai pagarsėjo pergalių sėkme, paskelbus karą su atskala ir nedorybėmis. Nors be savo gimtosios ir slavų kalbos nemokėjo jokių kitų, tačiau vieno teologo pamokytas taip išstobulino teologijos mokslo žinias, kad eretikų niekas kitas taip sėkmingai neatremdavo: jis be vargo prie Katalikų Bažnyčios patraukdavo net pačius aršiausius, dėl kurių jau visi būdavo rankas nuleidę. Dėl tokio pasisekimo eretikai jį vadino *sielų grobiku*. Jau pelnęs šlovę už tokius darbus, sykį pats vienas, be palydovo nuvyko į labai garsų Kijevo atskalūnų vienuolyną ir vien mandagia kalba bei taikiu elgesiu nuramino jį įžeidinėjančius ir smarkiai puolančius priešus, pelnydamas visų palankumą. Iš pradžių būdamas Vilniaus arkimandritas, paskui Polocko arkivyskupas vardan šventosios unijos iškentė daug vargų. Pagaliau 1622 metais perspėtas, kad Vitebsko gyventojai kėsiauja jį nužudyti, nė kiek nepabūgo ir, dėl šventosios unijos pasirengęs bet kokiems pavojams, nuvyko Vitebskan. Ten jam pavaldus kunigas, slaptas atskalūnas, padėjo sukurstyti prastuomenę. Kai naktinei maldai ant žemės parklupęs [Juozapas] suprato, kad namas apsuptas ir užpulti tarnai, iš savo nuošalaus miegamojo išėjo pas žudikus; vieno iš jų smogtas kirviu sukniubo prakirsta galva. Iš ten nuvilktas į aikštę, visaip niekintas ir daužytas, galiausiai nustumtas nuo gretimo kalno ir, kaip buvo ašutiniai baltiniai apsilvilkęs, taip ir paskandintas tekančios pro šalį Dauguvos gelmėse. 1642 metais popiežiaus Urbono VIII³⁷ iškilmingu potvarkiu buvo įtrauktas į Palaimintųjų kankinių katalogą. Jam pagerbti paskirta lapkričio 12 diena (naujuoju stiliumi). Šventas jo kūnas ilsisi Polocke, Šv. Sofijos katedroje. Sulig kiekviena diena vis labiau atsiskleidžia jo gyvenimo šventumas; jį patvirtina ypatingos malonės, kurias Dievo galybė dažnai teikia prašantiesiems pal. Kankinio pagalbos.³⁸

KOMENTARAI

¹ Pal. Vitas (mirė apie 1269), dominikonas, 1253 m. įšventintas Lietuvos vyskupas. Apaštalaudamas tarp lietuvių ir jotvingių patyrė vargų ir jau 1255 m. popiežius Aleksandras IV (1254–1261) jį atleido nuo pareigos reziduoti savo vyskupijoje (*Lietuvių enciklopedija* (toliau – *LE*), t. 34, p. 372). Manoma, kad pal. Vitas parašė iki mūsų dienų neišlikusį pranešimą apie apverktiną krikščionių padėtį Lietuvoje (*De christianorum in Lithonia conditione deplorabili ad sanctissimum et beatissimum patrem dominum Innocentium papam quartum*). Visi autoriai, užsimindami apie šį tekstą, kuris, kaip spėjama, pražuvo Krokuvos dominikonų vienuolyno gaisro metu XIX a. viduryje, pateikia nuorodą į M. Wiszniewski, *Historia literatury polskiej*, Kraków, 1840, t. 2, p. 158–159. Taip pat žr. Rasa Mažeika, „When Crusader and Pagan Agree: Conversation as a point of honour in the baptism of King Mindaugas or Lithuania (1240–1263)“, *Crusade and Conversation on the Baltic frontier*, ed. A. V. Murray, Aldershot, 2001, p. 208.

² Kalbama apie P. Ruszelio (Rušelio) knygą *Tryumph na dzień chwalebny lacka świętego, wielkiego patrona y apostoła Polskiego, Xięstwa Litewskiego*, Wilno, 1641.

- ³ Iki šios vietos Kojalavičius sutrumpintai perpasakoja legendą apie keturiolika pranciškonų kankinių, kuri pirmą kartą pasirodė XVI a. Bychovco kronikoje (*Lietuvos metraštis. Bychovco kronika*, vertė, įvadą ir paaiškinimus parašė R. Jasas, Vilnius, 1971, p. 77 ir 80). Istoriografijoje ši legenda ilgai laikyta grynu prasimanymu. Naujesni tyrimai rodo, jog šios legendos pagrindas yra tikras. Tai penkių pranciškonų kankinystė, įvykusi Vilniuje apie 1369 m. Galbūt ši legenda integravo ir kitą dviejų pranciškonų kankinystę; juos 1378 m. Moldavijos Sereto mieste nužudė pagony lietuviai (S. C. Rowell, „Lithuania and the West, 1337–1341. A Question and Sources“, *Journal of Baltic studies*, t. 20, Nr. 4, 1989, p. 312–313). Didelę pranciškonų kankinių legendos siužeto dalį sudaro simboliniai (pvz., septynių kankinių nukryžiuojimas ant Plikojo kalno), aistoriniai (vaivados minėjimas), neverifikuojami (Algirdo represijos prieš neramumą kėlėjus ir t. t.), fiktyvūs (Algirdo stačiatikiškas krikštas) ir pan. dalykai, tačiau joje išliko ir tikrų detalių, iš kurių, jau nekalbant apie patį kankinystės faktą, svarbiausiais reikėtų laikyti pranciškonų vienuolyno Vilniuje sugriovimą ir galbūt kankinystės įvykio datavimą karo su Maskva (1368–1372) metu (D. Baronas, „Pranciškonų kankiniai Vilniuje: gyvoji atmintis ir kapų tyla“ (toliau – D. Baronas, *Pranciškonų kankiniai*), *Vilniaus dailės akademijos darbai*, 31, 2003, p. 47–59).
- ⁴ Paulius Alšėniškis, Lucko vyskupas (1507–1536), Vilniaus vyskupas (1536–1555 rugsėjo 4). Kilęs iš kunigaikščių Alšėniškių giminės. Rūpindamasis tikinčiųjų sielos gerove kovojo su kylančiu LDK reformaciniu judėjimu. Atstatė po 1530 m. Gaisro nukentėjusią Vilniaus katedrą, puoselėjo Lietuvos valdovo Vytauto atminimą, stiprino keturiolikos pranciškonų kankinių kultą (*LE*, t. 1, p. 132; D. Baronas, *Pranciškonų kankiniai*, p. 51–53).
- ⁵ Jonas Andruševičius (Andruškovičius; mirė 1567), Vilniaus kapitulos kanauninkas, 1546 m. tapo Kijevo katalikų vyskupu, 1556–1567 m. Lucko vyskupu (*Polski słownik biograficzny* (toliau – *PSB*), t. 1, p. 97–99; *Fontes Historiae Lituaniae* (toliau – *FHL*), Roma, 1978, t. 2, p. 14). Kojalavičiaus minimas eiles pranciškonų kankinių garbei J. Andruševičius sukūrė apie 1543 m. po stebuklingo išgijimo, įvykusio minėtų kankinių užtarimo dėka.
- ⁶ Kojalavičius atpasakoja Mareko Koronos (Corona) žinias. Vilniaus vyskupo Pauliaus Alšėniškio Šv. Kryžiaus koplyčios fundacinėje privilegijoje (1543 spalio 1) minima spėjamoje kankinių palaidojimo vietoje pastatyta kolona su Nukryžiuotoju. Toliau trumpai perpasakojamas šios privilegijos turinys. Tekste minimas Vilniaus gaisras kilo 1530 m. liepos 2 d.
- ⁷ Kalbama apie M. Koronos knygą *Speculum provinciae Russiae et M. D. Lituaniae ordinis S. Francisci fratrum minorum conventualium ... per fr. Marcum Coronam* (toliau – M. Corona), Vilnae, 1637.
- ⁸ Pal. Stanislovas Brastietis – vienas iš 36 legendinių pranciškonų kankinių. Šioje vietoje Kojalavičius užsimena apie vieną iš kelių tarp pranciškonų egzistavusių legendų apie jų ordino kankinius, kurie savo krauju prisidėjo prie lietuvių atvertimo į krikščionių tikėjimą. XVII a. pranciškonų istoriografas Kazimieras Biernackis, pasiremdamas XVI a. pab.–XVII a. pr. lenkų hagiografu Martynu Baronijumi (Martinus Baronius), kalba apie vyskupu tapusio palaimintojo Goštauto ir kitų 35 pranciškonų kankinių nužudymą Vilniuje. Pasakojama, kad juos nužudė stabmeldžiai 1341 m. gegužės 24 d., o jų kūnai palaidoti Šv. Kryžiaus koplyčioje ir šalia šios koplyčios durų. Pats K. Biernackis pažymi, kad šie kankiniai yra palaidoti Vilniaus Pranciškonų bažnyčioje (žr. G. Biernacki, *Speculum minorum*, Cracoviae, 1688, p. 251–253). Kitas XVII a. pranciškonų istoriografas Lukas Waddingas apie šiuos 36 kankinius kalba siedamas su 1325 m. įvykiais. (žr. *Annales Minorum seu trium ordinum a. S. Francisco institutorum auctore A. R. P. Luca Waddingo Hiberno*, Ad Claras Aquas, 1932, t. 7 (1323–1346), p. 57–59.) Šios ir kitų legendų apžvalgą pateikia: V. Gidžiūnas, „Legendariškieji pranciškonų kankiniai Vilniuje“, *Aidai*, 3, 1954, p. 105–110 ir 4, 1954, p. 175–180. Taip pat žr. D. Baronas, *Pranciškonų kankiniai*, p. 50. Kojalavičius mini tik vieną Stanislovą greičiausiai vien dėl to, kad jis tarp 36 pranciškonų kankinių minimas pirmasis.
- ⁹ Šv. Kazimieras (1458 spalio 3 Krokovoje–1484 kovo 4), Lk ir Ldk Kazimiero ir jo žmonos Elzbietos Habsburgaitės sūnus. Pamaldus, gerai išsilavinęs, gabus ir tauraus būdo būsimasis šventasis buvo numatytas savo tėvo įpėdiniu. Mirė Gardine 1484 m. kovo 4 d. Jo šventumo garsas jau XVI a. pradžioje skatino rūpintis Kazimiero kanonizacija. Šiam reikalui jau 1517 m. lapkričio 4 d. popiežius Leonas X (1513–1521) buvo įsakęs sudaryti komisiją. Įvairios aplinkybės neleido šios bylos greitai pabaigti ir tik popiežius Klemensas VIII (1592–1605) 1602 m. lapkričio 7 d. išleido brevę, kuria buvo užbaigta šv. Kazimiero kanonizacija. (Kiek kitaip šv. Kazimiero kanonizacijos problematiką traktuoja P. Rabikauskas, kuris, atrodo, linkęs pritarti nuomonei, kad Kazimierą jau 1521 m. kanonizavo popiežius Leonas X. Plg. P. Rabikauskas, *Krikščioniškoji Lietuva: istorija, hagiografija, šaltiniotyra* (toliau – P. Rabikauskas, *Krikščioniškoji Lietuva*), sudarė L. Jovaiša, Vilnius, 2002, p. 217–222). Popiežius Klemensas VIII šv. Kazimiero kultą paskelbė vietiniu (Lenkijai ir Lietuvai), o kitas šv. Petro įpėdinis Paulius V (1605–1621) įrašydamas šv. Kazimiero maldas į brevijorių ir mišiolą jo kultą padarė visuotinį, 1636 m. popiežius Urbonas VIII (1623–1644) šv. Kazimierą paskelbė vyriausiu Lietuvos globėju (*Lietuvių enciklopedija* (toliau – *LE*), t. 11, p. 274–284).
- ¹⁰ Žygimantas III Vaza (1566–1632), LK ir LDK (1587–1632), Švedijos karalius (1592–1604). Būdamas uolus katalikas siekė nustelbti protestantizmą ir atgaivinti katalikybę, rėmė jėzuitus. Jo laikais sudaryta Brastos unija (1596). Pasižymėjo tvirtu charakteriu, tarp Lenkijos ir Lietuvos bajorų nebuvo populiarus (*LE*, t. 35, p. 90–97). Nors rašantieji dažnai akcentuoja Žygimanto III aktyvią prokatalikišką laikyseną, tačiau nereikia pamiršti ir to, kad

- būdamas karalius jis rūpinosi ir visuotinės taikos ir teisingumo savo šalyje užtikrinimu. Todėl jo nuosekli parama Katalikų Bažnyčiai ir Bažnyčios unijai nebuvo absoliučiai priešinga jo pastangoms būti nešališkam nagrinėjant, pvz., stačiatikių skundus dėl skriaudų, kurias jie patirdavo iš katalikų ar unitų (plg. K. Chodyncki, *Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska* (toliau – K. Chodyncki), Warszawa, 1934, p. 336).
- ¹¹ Klemensas VIII, popiežius (1592–1605). Prieš tapdamas popiežiumi Bažnyčios tarnyboje pasižymėjo diplomato sugebėjimais. Išrinktas popiežiumi savo gyvenimo būdu atspindėjo katalikiškosios reformos idealus. Buvo ne tik ypač darbštus, bet pasižymėjo ir nepaprasta askeze bei reiklumu sau: intensyviai pasninkaudavo, medituodavo, aukodavo mišias ir eidavo išpažinties, kas mėnesį kaip maldininkas lankydavo piligrimystėmis pagarsėjusias bažnyčias. Tačiau, nepaisant to, neretai jam pritrūkdavo ryžto priimti sprendimus, dažnai atidėliodavo reikalus, laikė prabangų dvarą, rėmė savo giminačius. Nors jo laikais Tridento Susirinkimo nuostatų įgyvendinimo įkarštis kiek ir atslūgo, jis toliau rėmė Bažnyčios atsinaujinimą: 1592 m. išleido pataisytą Vulgatos versiją, aukštai vertintą iki pat XX a.; pasirūpino pagrindinių liturginių knygų išleidimu (pontifikato 1596, brevijoriaus 1602 ir mišiolio 1604). Sugriežtino kriterijus, kuriuos inkvizitoriai turėjo taikyti eretikams. Rėmė Brastos uniją, kuri buvo sudaryta Romoje 1595 m. gruodžio 23 d., o priimta Brastos Susirinkime 1596 m. spalio 6–10 d. (J. N. D. Kelly, *Encyklopedia papieży* (toliau - J. N. D. Kelly), Warszawa, 1997, p. 384–386).
- ¹² Vladislovas IV Vaza (1595 birželio 9–1648 gegužės 20; 1632–1648). Žygimanto III Vazos ir Onos Habsburgaitės sūnus. Respublikos invazijos į Maskvos valstybę metu 1610 m. buvo išrinktas LK ir LDK ir, nors niekada nebuvo karūnuotas Maskvos caru, tokį titulą vartojo iki pat 1635 m. Nuo ankstyvo amžiaus dalyvavo karo žygiuose ir visą likusį gyvenimą liko artimas karui, karo menui bei kariams. Taip pat domėjosi ir rėmė kultūrą bei mokslą. Skirtingai nei tėvas, kitatikiams buvo kur kas pakantesnis ir visą gyvenimą svajojo apie visų krikščionių savitarpio supratimą. Jo politiniai tikslai – karinės konfrontacijos su Švedija ir Turkija ieškojimas – toli gražu neatitiko pagrindinių daugumos Respublikos bajorų interesų. Svajodamas apie stiprią karaliaus valdžią, parlamentinės santvarkos valstybėje jautėsi nesavas. Nepaisant to, krašte turėjo pakankamai didelį autoritetą, jį gerbė ir kazokai, kurių problema, laiku jos neišsprendus, po Vladislovo IV mirties netrukus pavirto kova dėl pačios Respublikos išlikimo (*Poczet królów i księżąt polskich*, Warszawa, 1980, p. 373–378).
- ¹³ Ona Konstancija (1619–1651), Lk Žygimanto III ir Konstancijos Habsburgaitės dukra. 1642 m. ištekėjo už Noiburgo kunigaikščio Pilypo Vilhelmo. Pamaldi, gero būdo, tėvynainių buvo mylima (*PSB*, t. 1, p. 134).
- ¹⁴ Oficialus regulinių atgailos kanauninkų ordino pavadinimas: *Ordo Canonicorum Regularium S. Mariae de Metro* [arba *Demetro*] *de Urbe de Poenitentia Beatorum Martyrum*. Ordino legendos jo ištakas sieja su antrojo šv. Petro įpėdinio, popiežiaus šv. Kleto (76–88), tuomet dar vyskupo, 58 m. įšventintais 25 presbiteriais, kuriems buvo pavestos įvairios sielovadinės pareigos. Legendos ordino atnaujintoju laiko šv. Kiriaką, kuris prieš tapdamas Jeruzalės patriarchu padėjo šv. Elenai atrasti Šventąjį Kryžių. Nors šios ir kitos legendos nėra faktografiškai preciziškos, tačiau šio ordino, kuris XIII a. viduryje jau neabejotinai gyvavo, genezę galima sieti su nuo seno gyvavusiomis kanauninkų kongregacijomis, besilaikančiomis šv. Augustino regulos. Tad Kojalavičiaus apibūdinimas Atgailos kanauninkų kaip elgetaujančio ordino nėra tikslus. Tokią žinią XV a. paskelbė Jonas Dlugošas (Jan Długosz), o paskui ją kartojo vėliau rašę lenkų istorikai (A. Bruździński, *Kanonicy regularni od pokuty na ziemiach polskich* (toliau – A. Bruździński), Kraków, 2003, p. 5, 17–25).
- ¹⁵ Pal. Mykolas Giedraitis (mirė 1485 gegužės 4), regulinių atgailos kanauninkų ordino vienuolis, pagasėjęs šventumu. Spėjama, kad pal. M. Giedraitis kilęs iš kunigaikščių Giedraičių giminės. Nuo mažens turėjo fizinių trūkumų, šlubavo. Nepaisant to, įstojo į regulinių atgailos kanauninkų vienuolyną Bistryčioje. Iš ten šio vienuolyno viršininkas Augustinas jį pasiėmė į Krokuvą, kur jis ir užbaigė vienuolinio gyvenimo pradmenis. Esama nuomonės, kad apie 1465 m. jis baigė Krokuvos universitetą bakalauro laipsniu. Tiesa, tai bandė neigti kun. J. Fijałekas, manydamas, kad šiuo atveju kalbama apie M. Giedraičio bendravardį. Tačiau dabar pastarojo tyrinėtojo argumentai jau nebeatrodo tokie įtikinami, o naujesni kun. A. Bruździński tyrimai didesnę tikėtinumo laipsnį priskiria pirmajai nuomonei. M. Giedraitis nepriėmė kunigo šventimų ir visą gyvenimą išliko brolis pasaulietis, ėjęs zakristijono pareigas Krokuvos atgailos kanauninkų vienuolyne prie Šv. Morkaus bažnyčios. Pal. M. Giedraitis pasižymėjo pamaldumu, askeze ir artimo meile. Jau XVI a. pradžioje lenkų kronikininkas M. Miechovietis liudijo, kad M. Giedraitis *semper humilis, devotus et orans fuit (visada nuolankus, dievobaimingas ir pamaldus buvo)* ir dar gyvas būdamas nusipelnė stebuklų dovanos. Pagrindinis biografinių žinių apie pal. M. Giedraitį šaltinis yra 1544 m. Jono Arundiniečio (Arundinensis) arba Tščianiečio parašytas veikalas *Vita beati Michaelis ordinis S. Mariae de Metro de poenitentia Beatorum Martyrum Conventualis S. Marei Cracoviae*. Šis veikalas buvo išspausdintas 1605 m., o lenkų kalba su papildymais išleistas Krokovoje 1615 m. M. Giedraičio pomirtinis kultas kilo iš karto po jo mirties ir išliko iki pat šių dienų. Jau XVII a. dėtos pastangos M. Giedraitį oficialiai kanonizuoti. 1624 m. birželio 24 d. Krokuvos vyskupo pavedimu buvo atlikta M. Giedraičio relikvijų *elavatio*. Iki 1640 m. Krokuvos Šv. Morkaus bažnyčioje buvo pastatytas jam pašvęstas altorius. M. Giedraičio kulto pėdsakų esama ir Lietuvoje, kaip antai Videniškių Šv. Lauryno bažnyčioje yra jam pašvęstas altorius. Nepaisant gana didelio M. Giedraičio populiarumo, ypač tarp Krokuvos katalikų, jis Abiejų Tautų Respublikos laikais nebuvo kanonizuotas. Krokuvos vyskupija deda

- rimtas pastangas, kad šiam palaimintajam pagaliau būtų pripažinta altoriaus garbė (*PSB*, t. 7/5, sąs. 35, p. 431–432; A. Bruzdziński, p. 216–228).
- ¹⁶ Galima manyti, jog Kojalavičius kalba apie Krokuvos šventųjų katalogą, kuris buvo išspausdintas kaip priedas 1615 m. išleisto *Pal. Mykolo Giedraičio Gyvenimo aprašymo* lenkų kalba (*Żywot Bł. Michała Giedroycia*). Šiame kataloge (*Katalog świętych y błogostawionych oboiey męczennikow y wyznawcow, panien y pań miasta krakowskiego z historyą z katalogu świętych patronam polskich*) pal. Mykolas Giedraitis minimas dvidešimt devintasis: B. Michał zakonu P. Maryey ś. Marka 1485. Galima atkreipti dėmesį ir į kitą katalogą (*Divi tutelares dioecesis Cracoviensis Illustrissimo Principi, Domino Domino Martino Szyszkowski Dei et Apostolicae Sedis Gratia episcopo Cracoviensi, Duci Severiensi, faustum fortunatumque ad suam sedem ingressum gratulabundi, Cracoviae, 1617*), kuriame pal. M. Giedraitis minimas vienuoliktasis: B. Michael Gedroc Litvanus. (Už šią informaciją dėkoju kun. A. Bruzdzińskiui.)
- ¹⁷ Kojalavičiaus nurodytoje P. Ruzselio knygos (*Tryumph nadzień chwalebny lacka świętego*, p. 24) vietoje nėra šių palaimintųjų vardų, bet užsimenama apie tris dominikonų kankinius, palaidotus Vilniaus katedros bažnyčioje.
- ¹⁸ Atrodo, jog pal. Elzbietos kankinystė dar nėra nuodugnai nagrinėta, todėl šiuo atveju keblu ką nors svariau pasakyti.
- P. Skargos veikale *Šventųjų gyvenimai* (pirmas leidimas Vilniuje, 1579) tarp kovo 30 d. skaitinių aprašytame Elzbietos nukankinime galima įžvelgti tam tikrų antisemitinių motyvų (pvz. kraujo nuleidimas ritualiniams tikslams ir kt.). Be to, detalus Elzbietos nužudymo aprašymas kelia klausimus ir apie šios informacijos pateikėjus: kaip jie galėjo gauti tokią smulkia informaciją, tarytum iš paties įvykio vietos? (Plg. P. Skarga, *Żywoty świętych Starego i Nowego zakonu na każdy dzień przez cały rok wybrane z poważnych pisarzów i doktorów kościelnych* (toliau – P. Skarga), Petersburg, 1862, t. 1, p. 277–278).
- ¹⁹ Atrodo, kad pal. Simono, kaip ir ankstesnė pal. Elzbietos kankinystė, dar nėra nuodugnai nagrinėta. Galbūt verta pastebėti, kad minėtoje P. Skargos knygoje Elzbietos kankinystė aprašyta po Simono, pustrečių metų berniuko iš Italijos Tridento miesto, kankinystės (1475). Šiame aprašyme nesunku pastebėti stereotipinių kaltinimų žydams, pateiktų lygiai taip pat įtartinai detaliai, kaip ir Elzbietos kankinystės atveju. Nors turint prieš akis tik labai lakonišką Kojalavičiaus aprašymą, nesunku pastebėti tam tikras paraleles tarp Simono Tridentiečio ir Simono vilniečio nužudymo: grupinis nusikaltimas, tokie pat žudymo įrankiai (plg. P. Skarga, p. 275–277).
- ²⁰ Panašu, kad Kojalavičius kalba apie pranciškoną Pranciškų Zamenijų (Franciscus Zamenius). M. Corona pateikia tokią informaciją: „Frater Franciscus Zamenius, doctor theologus, concionator optimus, nunc [t. y. apie 1637 m. – D. B.] Crosnae verbi divini praeco“ (M. Corona, F4v). Vėliau, 1645 m., P. Zamenijus buvo išrinktas Rusijos ir Lietuvos pranciškonų provincijos provincijolu ir šias pareigas ėjo keletą metų (žr. *Zbiór aktów OO. Franciszkanów prowincyi ruskiej i litewskiej do r. 1650*, Čartorisčių biblioteka Krokovoje, rankr. 3063 IV, p. 923). Šio pranciškono rašytinis palikimas mažai žinomas, jo nemini *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich (Bernardyni i franciszkanie, franciszkanie konwentualni, klaryski oraz zgromadzenia III reguły)*, pod red. ks. H. E. Wyczawskiego OFM, Warszawa, 1981.
- ²¹ Šv. Vladimiras, Kijevo kunigaikštis (980–1015 liepos 15). Jam valdant, 988 m. Rusijoje įvesta Rytų krikščionių (stačiatikių) tikyba. Manoma, kad Vladimiras krikštijosi 988 m. sausio 6 d. ir tų pačių metų vasarą vedė Bizantijos imperatoriaus Bazilijaus II (976–1025) seserį Oną. Kijevo gyventojai buvo pakrikštyti tais pačiais metais, Velykų arba Švč. Trejybės šventės metu. Rusijos krikštas visuotinai vertinamas kaip pasaulinės reikšmės įvykis. Jau Viduramžių Rusijoje Vladimiras buvo laikomas „Rusijos krikštytoju“, „prilygstančiu apaštalams“, „naujuoju Konstantinu“. Pirmieji jo liturginio gerbimo ženklai siekia XI a. Jo oficialia kanonizacija laikoma XIII a. pabaiga, kai jo vardas oficialiai papildė Rusijos šventųjų būrį. (Г. Подскальски, *Христианство и богословская литература в Киевской Руси (988–1237)*, toliau – Г. Подскальски), перев. А. В. Назаренко, Санкт-Петербург, 1996, p. 479–480.)
- ²² Šventieji Borisas ir Glebas (Romanas ir Dovydas) – jaunesnieji Vladimiro ir jo žmonos Onos sūnūs, gimę po 989 m. 1015 m. buvo nužudyti po savo tėvo mirties, kilus kovoms dėl Kijevo sosto. Hagiografinė tradicija jų nužudymo iniciatyvą priskiria jų broliui, Kijevo kunigaikščiui Sviatopolkui (1015–1019; mirė po 1022). Šventųjų garbei sukurtuose kūriniuose ypač išaukštinamas jų nesipriešinimas vyresniajam broliui ir šia savo nekalta, kitų nuodėmės atperkančia auka jie išryškinami kaip Kristaus kančios pasekėjai. Po Sviatopolko išvijimo, Kijevą ėmus valdyti jo broliui Jaroslavui Išmintingajam (1019–1054 vasario 20), jau nuo XI a. vidurio šventųjų Boriso ir Glebo kultas puoselėtas kunigaikščių aplinkoje. Šių šventųjų oficiali kanonizacija įvyko 1072 m. gegužės 2 d. 1115 m. gegužės 2 d. jų palaikai buvo iškilmingai perkelti į naują puošnią cerkvę Vyšgorode (Г. Подскальски, p. 477).
- ²³ Šv. Boriso ir Glebo cerkvė buvo XII a. architektūros paminklas, spėjama, statyta XII a. trečiajame–ketvirtajame dešimtmetyje; sunaikinta XX a. trečiajame dešimtmetyje. Senovėje prie šios cerkvės nuo XII a. veikė vienuolynas, įsikūręs ant kairiojo Dauguvos kranto, Belčicų priemiestyje. XII a. jis buvo pritaikytas ir Polocko kunigaikščių rezidencijos reikmėms. M. Strykowski liudijimu, ši vienuolyną juosė siena su bokštais (*Правослаўныя храмы на Беларусі Энцыклапедычны даведнік* (toliau – *Правослаўныя храмы*), 2-е выд., Минск, 2001, p. 281–282).
- ²⁴ Šv. Eufrosina (pasaulietinis vardas – Predslava), Vitebsko kunigaikščio Sviatoslavo duktė, gimė apie 1100. Tapusi

- vienuole netoli Polocko įsteigė vyrų ir moterų vienuolynus. Pati buvo šio moterų vienuolyno hegumenė (viršininė). Mirė 1173 m. gegužės 23 d. Jeruzalėje piligriminės kelionės į Šventąją Žemę metu. Buvo palaidota šv. Teodosijaus vienuolyne (prie Karmelio kalno netoli Jeruzalės), kuriame gyveno daugiausia rusų vienuoliai. Jos gyvenimo aprašymas bažnytine slavų kalba sukurtas XIII a. pirmojoje pusėje, kita Gyvenimo redakcija sukurta XVI a. XVII–XVIII a. Šv. Eufrosinos kulto platinimu labiausiai rūpinosi unitai. 1910 m. šv. Eufrosinos palaikai buvo perkelti į Polocką (*Славянская энциклопедия* (toliau – СЭ), Москва, 2001, t. 1, p. 391–392; *Encyklopedia katolicka* (toliau – EK), t. 4, p. 1289–1290).
- ²⁵ Mykolas, Vsevolodo sūnus – Černigovo kunigaikštis (1223–1246). 1245 m. buvo nuvykęs į Lioną, kur popiežiaus Inocento IV (1243–1254) prašė pagalbos prieš totorius. Grįžęs į Rusią buvo iškviestas pasiaiškinti pas totorių chaną Batijų ir nužudytas 1246 m. rugsėjo 20 d. Rusų Stačiatikių Bažnyčios paskelbtas šventuoju (СЭ, t. 1, p. 728–729).
- ²⁶ Šv. Merkurijaus kulto Smolensko žemėje kilmė neaiški. Spėjama, kad šio šventojo provaizdis galėjo būti šv. Merkurijus iš Cezarėjos, o pats kultas būti vietinės kilmės arba importuotas iš Maskvos (М. Плеханова, *Сюжеты и символы Московского царства*, Санкт-Петербург, 1995, p. 71–72).
- ²⁷ Šv. Paraskovija (Prakseda), tarp tyrinėtojų nėra vieningos nuomonės dėl šios šventosios tapatumo. Lenkų istorikų nuomone, šv. Paraskovija – tai Polocko kunigaikščio Rogvolodo Bazilijaus duktė, kuri Polocke įsteigė Viešpaties Atsimainymo vienuolyną, vėliau septynerius metus gyveno Romoje, kur ir pasimirė 1239 m., o 1273 m. buvo kanonizuota. Rusų mokslininkai labiau tikėtina laiko tą nuomonę, kuri šv. Paraskoviją tapatina su aukščiau minėtąja šv. Eufrosina (*Энциклопедический словарь*, изд. Ф. Брокгауз, И. Ефрон (toliau – ЭС), Санкт-Петербург, 1897, t. 22, p. 778). Vargu ar pastarąją nuomonę galime laikyti neabejotinai teisinga, matydami, kad Kojalavičius apeliuoja į konkrečius, to paties meto ir net dokumentais pagrįstus jos biografijos faktus.
- ²⁸ Šventųjų Rūmų magistras (lot. Magister Sacri Palatii) – trumpai tariant, tai popiežiaus teologo pareigybė, paprastai buvusi suteikiama Dominikonų ordino nariams. Pirmasis Šventųjų Rūmų magistras buvo šio Ordino įkūrėjas, šv. Dominykas (CE, t. 10, p. 39–40).
- ²⁹ Spėjama, kad pal. Eliziejus buvo pirmasis Laurušavo vienuolyno viršinininkas. Paskelbtas palaimintuoju 1514 m., Vilniuje Stačiatikių Bažnyčios sinodo metu (PSB, t. 40/3, sąs. 166, p. 360).
- ³⁰ Šv. Petras, Kijevo ir visos Rusios metropolitas (1308–1326). Gyvenimo pabaigoje apsistojo Maskvoje, kuri nuo to laiko tapo Rusios metropolitų nuolatine rezidencija. Netrukus po metropolito Petro mirties prasidėjo jo kultas, dėl kurio jis tapo pirmuoju vietiniu Maskvos šventuoju (СЭ, t. 2, p. 137–138).
- ³¹ Šv. Jonas, Antonijus, Eustatijas – dar kitaip žinomi kaip Trys Vilniaus kankiniai – buvo nužudyti apie 1347 m. Ldk Algirdo (1345–1377) įsakymu. Apie 1374 m. šiuos kankinius kanonizavo Konstantinopolio patriarchas Filotėjas (1353–1353 ir 1364–1376). Kojalavičiaus nurodomas laikas po 1328 m. orientuotas greičiausiai į tradiciją, teigusią, jog jie buvo nukankinti Rusios metropolito Teognosto (1328–1353) ir Dk Algirdo (1345–1377) laikais. *Ivairyenybių* autoriaus žinia apie jų palaidojimą Švč. Trejybės cerkvėje nėra patikima. Daugelis tyrinėtojų abejoja tuo, kad Rusios metropolitas Aleksijus kanonizavo Tris Vilniaus kankinius. Pastarųjų metų tyrimai vis dėlto rodo, kad jis negalėjo nežinoti apie Tris Vilniaus kankinius (žr. D. Baronas, *Trys Vilniaus kankiniai: gyvenimas ir istorija* (toliau – D. Baronas, *Trys Vilniaus kankiniai*), Vilnius, 2000, p. 91, 121–122).
- ³² Šv. Aleksijus, Vladimiro vyskupas (1352–1354) ir Kijevo bei visos Rusios metropolitas (1354–1378). Kilęs iš Maskvos bajorų Biakontų giminės. Kol Mdk Dmitrijus Doniškis (1359–1389) buvo mažametis, metropolitas Aleksijus ėjo valstybės regento, faktinio valstybės vadovo, pareigas. Buvo uolus Maskvos galios ir stačiatikių tikėjimo stiprintojas. Rusų Stačiatikių Bažnyčia Aleksijų kanonizavo XV a. Tai, regis, siejama su jo palaikų atradimu 1439 m. gegužės 20 d. (СЭ, t. 1, p. 20–21). Apie jo unijines pažiūras nežinoma nieko tikra.
- ³³ Tikriausiai minimas totorių chanas Berdibekas (1357–1359). Apie jo ir metropolito Aleksijaus ryšius sunku ką nors konkrečiau pasakyti. Galima spėti, kad po chano Džanibeko nužudymo totorių Ordoje prasidėjusi beveik du dešimtmečius trukusi sumaištis davė sąlyginį atokvėpį rusų žemėms, ir tai Kojalavičius galėjo palaikyti „išprašyta“ taika. Apie to meto rusų ir totorių santykius žr. A. Горский, *Москва и Орда*, Москва, 2000.
- ³⁴ Kojalavičius užsimena apie totorių chano Uzbeko našlės Taidulos stebuklingą akių išgydymą. Tai atsitiko tuo metu dar būsimo Rusios metropolito Aleksijaus maldos dėka apie 1354 m. (СЭ, t. 1, p. 20). Demetrijus ir Amuratas minimi anachronistiškai, netiksliai nurodomi ir jų titulai.
- ³⁵ Pagal katalikų tradiciją ir XVIII a. buvo laikoma, kad metropolitas Aleksijus palaidotas Kijevo Šv. Mykolo cerkvėje (F. Jaroszewicz, *Matka świętych Polska abo żywoty świętych, błogostawionych, wielebnych, świątobliwych, pobożnych Polaków i Polek*, Kraków, 1767, p. 78). Minimo metropolito palaikai iki šiol ilsisi Maskvoje.
- ³⁶ Juozapas Benjaminas Rutskis (apie 1573–1637 vasario 5), Kijevo unitų metropolitas (1613–1637). Kilęs iš kilmingos rutėnų šeimos, jaunystėje buvo evangelikas reformatas, studijavo Karolio universitete Prahėje, Viurcburge. Vėliau Romoje baigė Collegium Graecum. 1607–1608 m. tapo Vilniaus Švč. Trejybės vienuolyno vienuoliu ir ten pat gavo kunigo šventimus. Nuo 1609 m. buvo to paties vienuolyno arkimandritas. Kartu su Juozapatu Kuncevičiumi reformavo bazilijonų vienuoliją, kuri tapo pagrindine Unitų Bažnyčios atspara. 1611 (ar 1612) m. Kijevo unitų

metropolitas I. Pociėjus konsekrovo B. Ruskį Haličo vyskupu. Tuo metu Lenkijos karalius Žygimantas III Vaza jį nominavo metropolito koadjutoriumi (padėjėju) su įpėdinystės teise, o kitais metais jam patikėjo visos Kijevo metropolijos administravimą. 1613 m. tapo Kijevo unitų metropolitu. B. Ruskis pasižymėjo ne tik aktyviai organizuodamas Unitų Bažnyčią, bet ir polemizuodamas su stačiatikiais (dizunitais). Po mirties B. Ruskio kapas Vilniaus Švč. Trejybės cerkvėje tapo kulto vieta, tad neatsitiktinai 1655 m. maskvėnams užėmus Vilnių jo palaikai buvo išvežti nežinia kur (*PSB*, 33/2, sąs. 137, p. 256–260; *Энциклопедия гісторыі Беларусі* (toliau – *ЭГБ*), Мінск, 2001, t. 6, kn. 1, p. 146).

³⁷ Urbonas VIII, popiežius (1623–1644). Prieš tapdamas popiežiumi pasižymėjo kaip ypač gabus Romos kurijos diplomatas. Už nuopelnus Bažnyčiai popiežius Paulius V jį paskyrė kardinolu. Išrinktas popiežiumi kurijos reikalus dažniausiai tvarkydavo asmeniškai. Taip pat asmeniškai dalyvavo redaguojant brevijorių. 1625 m. parengė 1634 m. patvirtintas kanonizacijos ir beatifikacijos procedūras. Romoje 1627 m. įsteigė Collegium Urbanum, kurios paskirtis buvo misionierių rengimas. Jo laikais Romos ir Abiejų Tautų Respublikos santykiai buvo labai aktyvūs. Prie popiežiaus susidomėjimo Lenkija prisidėjo ir jo asmeninė pažintis su to meto „poetų kunigaikščiu“ – Motiejumi Kazimieru Sarbievijumi (J. N. D. Kelly, p. 391–393).

³⁸ Šv. Juozapas Kuncevičius (apie 1580–1623 lapkričio 23) – vienuolis bazilijonas, Polocko unitų arkivyskupas. 1604 m. įstojo į Bazilijonų ordiną. 1609 m. tapo Vilniaus Švč. Trejybės vienuolyno noviciato vadovu. Didėjant įtampai tarp unitų ir dizunitų (stačiatikių) Juozapas Kuncevičius reiškėsi kaip aktyvus Brastos unijos (1596) šalininkas. Benjaminui Ruskui tapus Kijevo unitų metropolitu, Juozapas tapo Švč. Trejybės vienuolyno arkimandritu. Abu vyrai buvo aktyvūs bazilijonų atsinaujinimo judėjimo dalyviai. 1618 m. Juozapas tapo Polocko arkivyskupu. 1623 m. lapkričio 12 d. Vitebsko miestiečiai stačiatikiai nužudė Juozapatą Kuncevičių šiam pabandžius Vitebske vykdyti arkivyskupui priklausančią valdžią. Juozapato Kuncevičiaus beatifikacijos procesas pradėtas jau 1624 m. ir 1642 m. gegužės 16 d. baigtas. 1867 m. birželio 29 d. popiežius Pijus IX (1846–1878) kanonizavo Juozapatą ir jis tapo pirmuoju Rytų apeigų šventuoju Katalikų Bažnyčioje (*PSB*, t. XVI/2, sąs. 69, p. 181–182).

Komentarus parašė Darius Baronas

Žinios apie kai kuriuos vyrus, po mirties pagarsėjusius šventumu Lietuvos Didžiojoje kunigaikštijoje

MERKELIS GIEDRAITIS, KUNIGAIKŠTIS, ŽEMAIČIŲ VYSKUPAS. Kilęs iš labai senos ir kilmingos Lietuvos kunigaikščių Giedraičių giminės; paskirtas į Žemaičių vyskupiją, valdė ją 33 metus¹. Tiek kilme, tiek pareigybėmis garsus vyras visų buvo aukštinamas, tik pats save niekino: vengdavo patarnavimų, dažnai, nenorėdamas varginti tarno, pats pasiklodavo lovą, pats naktį eidamas melstis susirasdavo žiburį. Savo nusižeminimo viršūnę pasiekė, kai ištisus metus bučiuodavo vargšų kojas, nuplovęs jas savo rankomis, o švenčių dienomis juos kviesdavosi prie savo stalo, vadindamas garbingais vardais – savo ponais ir geradariais. Jei kartais negalėdavo dalyvauti visuotiniame Karalystės seime, prašomas karaliaus ir senato turėdavo laiške surašyti savo nuomonę įvairiais klausimais; mat tarsi menkesnę vertę būtų turėję tie senato nutarimai, po kuriais nebūtų buvę jo vardo. Taip aukštai visų vertinama buvo jo išmintis. Tačiau didžiausią išmintį rodė, kai tiesiog bažnyčioje daug pastangų ir jėgų skirdavo išklaudyti vargšų ir neišprusėlių išpažintims; norėdamas kuo daugiau jų patraukti, suteikęs nuodėmių atleidimą, maloniai davęs būtinų pamokymų, sustiprindavo kokia nors išmalda, dažniausiai padalydavo kvapiųjų žolelių. Visą gyvenimą sakydavo pamokslus paprasta žemaičių kalba; aprangai niekada neskyrė daug dėmesio ir vengė tuštybės; jos kuklumu buvo artimesnis paprastiesiems, nei mokytiesiems; visiems linkintis gero, sau buvo griežtas; kasdienių rūpesčių išvargintam kūnui dažnai teleisdavo tik ant žemės pailsėti. Šitokiomis savo dorybėmis užsitarnavo, kad tėvynės papročiu jį perkeltų į garbingesnę vyskupiją; pats valdovas į jį kreipėsi, norėdamas paskirti jam Vilniaus vyskupiją; tačiau Merkelis ryžtingai jos atsisakė, ne tik dėl to, kad baisėjosi tuščia garbe, bet ir nenorėdamas sielos suteršti kokia nuodėme, mat suprato ta

dingstimi kai ką reikalaujant 4 tūkstančių florinų.² Taigi liko vadovauti Žemaičių vyskupijai ir dar uoliau pašventė savo darbus bei pastangas jai puoselėti, už tą veiklą nesiekdamas nė mažiausio atlygio. Nors pradėdamas eiti tas pareigas visoje Žemaitijoje terado septynis katalikų kunigus, o kitos bažnyčios buvo užimtos arba sugriautos eretikų, iš visų jėgų stengėsi ne tik išsaugoti nesunaikintą katalikų tikėjimo paveldą, bet ir sugrąžinti nuo jo nutolusiuosius.³ Todėl dosniai skirdavo savo lėšų iš eretikų šeimų kilusių jaunuolių mokslui bei studijoms ir ypatinga malone gaubė Jėzaus Draugijos tėvus, dedančius pastangas jaunuomenei lavinti; padovanodamas Riešės kaimą išplėtė jų Vilniaus kolegiją, idant jų pastangomis ir po savo mirties [jaunuolius] kreiptų į tikėjimą, mat jų atsivertimu pasirūpinti gyvenimo jam buvo per maža. Sukaupęs visokeriopų nuopelnų turtus, 1609 metais buvo pašauktas į dangų atsiimti už juos atlygio. Ir paskui patvirtino esąs geras savo avių ganytojas. Varnių nelaimės metu jį regėjo pridengiant apsiaustu Varnių bažnyčią, kurioje yra palaidotas; taip pat rytmetinių valandų giedojimo metu artinantis prie altoriaus su vyskupo drabužiais. Pagaliau, jei visų tų pranašingų ženklų dar negana įrodyti jo šventumo garbei, – doras vyras ir išmintingas kunigas, bažnyčios zakristijonas, ne sykį matė, kaip nakties tamsoje ant jo kapo įsižiebdavę liepsnelės, švytinčios nejprastu, tarsi dangišku spindesiu.

TOMAS ANGLAS, ŽEMAITIJOS, ARBA MEDININKŲ, KANAUNINKAS, jis, reikšmės neteikdamas ne tik pareigybėms, kurias ėjo Bažnyčioje, bet ir visiems gyvenimo patogumams, išvyko į savo tėvynę Angliją, karštai verždamasis skleisti tikėjimą tarp eretikų ir trokšdamas pralieti savo kraują vardan tikėjimo. Ten, kaip ir daugelis katalikų kunigų, tapo kankiniu.⁴

JUOZAPAS BENJAMINAS RUTSKIS, KIJEVO METROPOLITAS. Kilęs iš Lietuvos, Naugarduko vaivadijos, kilmingos giminės, iš tėvų eretikų sykiu su auklėjimu įsiurbė ir kalvinų ereziją. Jėzaus Draugijos tėvų pastangomis, būdamas kokių 21 metų, atsivertęs prie tikėjimo ir Bažnyčios, pėsčias atliko piligrimystę Romon. Iš ten, baigęs teologijos studijas ir gavęs apaštališkąjį palaiminimą darbui Viešpaties vynuogyne, su dvasininko apdaru grįžo į tėvynę. Kadangi smarkiai svyravo, kokį gyvenimo būdą pasirinkti, Jėzaus Draugijos tėvų buvo paakintas imtis kunigauti tarp rusų, mat puikiai mokėjo slavų kalbą, todėl buvo tikimasi didelės jo paramos įtvirtinant rusų ir Romos Bažnyčios uniją, kuriai labai priešinosi anųjų vienuoliai. Prieš imdamasis šio, tokio svarbaus, darbo, ištasas dešimt dienų Nesvyžiaus kolegijoje atliko dvasines pratybas: bandė perprasti dieviškąjį sumanymą ir stiprinosi pamaldžiomis meditacijomis. Ten sužinojęs, kad jo įpėdinis bus Rapolas Korsakas⁵ (jis, tuomet dar berniukas, mokėsi žemesnėse kolegijos klasėse), galiausiai visas pasišventė unijos įtvirtinimo tarp rusų rūpesčiams. Ir pirmiausia, vykdydamas šį apsisprendimą, prisijungė prie Lenkijos karaliaus pasiuntinybės, su kuria, lydimas tėvo basojo karmelito, nukako į Maskvą. Ištyrinėjęs visas priemones, kuriomis galima būtų tą Bažnyčią palenkti santarvei su Romos Bažnyčia, ir pamatęs, jog nieko pasiekti nepavyks, sugrįžo į Lietuvą. Parvykęs namo, Vilniuje rado Juozapatą Kuncevičių (vėliau – palaimintąjį kankinį), prie atskalūnų paliktos Švč. Trejybės graikų apeigų cerkvės pradėjusį vienuolio gyvenimą, kurio tvirtumo pagrindas buvo ne regulos, ne įžadai, ne ordinas, o jo paties sielos užsidegimas. Taigi ir jo pavyzdžio uždegtas, ir dar kitų aplinkybių įkvėptas, apsiliko vienuolio apdarą ir pradėjo vidury miesto gyventi kone kaip atsiskyrėlis; tuo metu visomis išgalėmis ėmė rūpintis tarp rusų atnaujinti vienuolių auklėjimą pagal šv. Bazilijaus regulos reikalavimus. Tam reikalui daugiausia rėmėsi didžiai mokyto ir nepaprastai pamaldaus vyro, šv. teologijos daktaro Valentino Fabricijaus iš Jėzaus Draugijos veikalais.⁶ Nustačius vienuoliško gyvenimo tvarką, ėmė plaukti Dievo įkvėpta įvairių luomų jaunuomenė. Pirmiausia pertvarkė Vilniaus vienuolyną, paskui Bytenės⁷, Žirovicų⁸ ir kitus. Iš tų vienuolynų, kaip iš mokytų ir garbingų vyrų seminarijų, randantis Romos Bažnyčiai ištikimų vienuolių, šventoji unija buvo stebuklingai ir nepaprastai paremta bei sustiprinta. Mirus Kijevo metropolitui Ipatijui Pociėjui⁹ paskirtas jo įpėdiniu, [Rutskis] Vilniaus arkimandriją valdyti perleido Juozapatui, o pats vis labiau plintant jo autoriteto įtakai vis daugiau jėgų skyrė rauti su šaknimis atskalai. Galiausiai, patyręs daugybę pavojų, kuriais grasino atskalūnai, švenčiausiai nugyvenęs gyvenimą, palikęs didžią šventumo šlovę, mirė. Palaidotas Vilniuje, Švč. Mergelės rusų–graikų katedros bažnyčioje.

Vertas yra popiežiaus Urbono VIII pagyrimo, išdėstyto žodžiu ir raštu jo laiške karaliui Žygimantui III: *Vienybės Atlantas, Bažnyčios ramstis, Rusios Atanazas.*

TĖVAS ANDRIEJUS RUDAMINA IŠ JĖZAUS DRAUGIJOS¹⁰. Kilęs iškilmingos Lietuvos giminės. Kai, vaikas būdamas, Vilniuje ėjo mokslus, tarp parako liepsnų Dievo galia apsaugotas nuo šio gyvenimo pavojų, dar paauglys buvo priimtas į Jėzaus Draugiją. Kai vėliau studijuodamas Romoje teologiją pajuto troškimą vykti į misijas Indijon¹¹, tą ketinimą sustiprino štai koks sapnas. Išvydo jis Žemės rutulį, padalytą į keturias dalis, trys jojo kraštai gulė ant pečių tėvams jėzuitams, ir rodė, kad po šia našta labiausiai vargsta laikantieji Rytus, nes yra palikti be jokios paguodos, tuo tarpu kitiems visokeriopos paramos netrūksta. Vien tik angelai draugiškai guosdami kalbino Rytų tėvus, skepetaitėmis šluostė jų išrasojusias kaktas ir veidus, o tas skepetaites aukojo Dievui. Ir regėjos, kad Dievui nepaprastai malonu priimti šitokią auką, kad jis džiaugiasi savo tarnų vargu beigi prakaitu ir už kiekvieną skepetaitę uždeda nuostabų vainiką, kurs atgaivina jo tarnų dvasią. Tatai regėdamas, tėvas pajuto, jog Angelas Sargas ragina jį įsijungti į kurį nors darbininkų būrį; taigi pasisiūlė Rytų kraštan. Apie šį jo pasisiūlymą angelas pranešė Kristui, prašydamas Viešpatį teiktis jį priimti ir dieviškąja malone paremti savo tarno troškimus. Linktelėjo galva Kristus ir paliepė tėvui neabejoti, kad gyvenimą jis pabaigsiąs būtent Rytuose, nes tasai kraštas jam pasirodė iš visų brangiausias. Dar paliepė kitą dieną ryžtingai išdėstyti savo sumanymą viršininkui, pats žadėdamas taip palenkti viršininko dvasią, jog šis lengvai nusileistų jo troškimams. Taip ir padaręs tėvas garbingojo tėvo Generolo buvo paskirtas į misijas indų kraštuose. Per visą plaukimo laiką elgėsi taip, – ypač teikdamas paskutinius patarnavimus ligoniams ir rūpindamasis jais bei kitais, – kad visų buvo vadinamas ne kitaip, kaip tik šventuoju. Atplaukęs į Goa, su tokiu užsidegimu darbavosi slaugydamas ligonius, jog ir pats susigavo drugį, po kurio niekad taip iki galo ir nebeatsigavo. Ligai šiek tiek aprimus, išvyko į Kiniją, kur, kankinamas vėl atsinaujinusios ligos, atkakliai studijuodamas išmoko kinų kalbą. Sveikatos sustiprinti pasiūstas į šiltesnę Kinijos provinciją, vadinamą Fonkinu, jos sostinėje Tokenfu negailėdamas jėgų puolė rūpintis krikščionimis; ir taip meiliai, kad kinai, nepaprastai sujaudinti jo gerumo, visur kalbėjo, jog šis tėvas savo tėvynėje tikriausiai buvęs labai gerbiamas. Prieš mirtį buvo sustiprintas šv. tėvo Ignaco¹² regėjimo; apie tai užsiminė šalia buvusiam tėvui ir, nieko daugiau nebeištaręs, susitelkęs į reginį, nuo jo nenuleisdamas gyvo ir malonaus žvilgsnio, antrą valandą auštant iškvėpė dvasią. Anksti rytą subėgo krikščionys, norėdami dalyvauti guldant į karstą; buvo pašarvotas su kinų šventiko drabužiu, su tiurbanu ir kinų papročiu paliktas šventovėje, kad ateinantieji galėtų aplankyti. Rugsėjo 7 dieną, antrą valandą po pusiaudienio, šventovei esant uždarytai, o viršininkui su kinais būnant savo kambaryje, pasigirsta iš šventovės didis triukšmas. Tad visi supuola, bet šventovėje nieko neranda, tik pajunta tvyrantį tokį malonų kvapą, kad niekaip negali atsistebėti. Tėvas Julijus, buvęs kitame mieste, paliudijo, jog lygiai tą valandą, kai mirė tėvas Andriejus, jo šventovėje pasirodžiusi tokia ryški šviesa, kad užtemdžiusi vidurdienio saulę. Krikščionys laidotuves surengė savo lėšomis. Laidojimo vietoje, vadinamoje Šv. Kryžiaus vardu (dėl iškelto viršum jos akmeninio kryžiaus) jų rūpesčiu buvo išmūryta požeminė koplyčia su kripta karstui; o priešais tą koplyčią pastatė šventovę su keturiais kambariais, idant juose kinai krikščionys galėtų atlikti dvasines pratybas. Visi krikščionys, kiek tik jų buvo tame mieste, lydėjo nešamą laidoti kūną. Įėjimą į koplyčią, arba į kapą, užritino dailiu akmeniu su Šv. Kryžiaus ženklu ir šitokiu įrašu kinų bei portugalų kalbomis:

Tėvas Andriejus Rudamina, kilęs iš Lietuvos, kunigas, kuris atvyko į Kinijos karalystę skelbti Evangelijos ir čia, darbavęs penkerius metus, 1631 m. rugsėjo 5 d. mirė.

Kiekvieną savaitę dusyk krikščionys susirenka prie kapo maldomis paminėti tėvą. Tai pateikta pagal laiškus iš Kinijos apie jo gyvenimą ir mirtį. *Apie tą patį rašoma 1640 m. lapkričio 18 d. laiške iš Makao Jėzaus Draugijos Lietuvos provincijos tėvams.*

TĖVAS JONAS LEVICKIS IŠ JĖZAUS DRAUGIJOS (taip pat kilęs iš kilmingos Lietuvos šeimos, žuvęs

sudužus laivui plaukdamas į Indiją, į jam misijoms paskirtą Tonkino karalystę)¹³ 1646 m. sausio 26 d. šitaip rašė: *Primicerijus*¹⁴ *švento atminimo tėvas Andriejus Rudamina kinų krikščionių vadinamas Išpažinėjo vardu; ir dabar tikintieji renkasi prie jo kapo, rasdami didžių paguodą savo suspaudimuose ir nelaimėse.*

LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTIJOS VIETOS, GARSĖJANČIOS STEBUKLŲ MALONE

Šventojo Kazimiero kapas Vilniuje prie Šventojo Stanislovo katedros

Karalaitis šv. Kazimieras (apie kurį kalbėta anksčiau), miręs Vilniuje, iš pradžių buvo palaidotas karališkoje laidojimo koplyčioje, kur dabar yra Valavičių koplyčia, netoli nuo tos vietos, kur, kai dar buvo gyvas, sargybiniai jį aptiko naktį besimeldžiantį, parpuolusį ant žemės priešais bažnyčios duris. Iš ten buvo perkeltas į vadinamąją Goštautų arba Chodkevičių koplyčią, kol kitoje vietoje karaliaus lėšomis buvo pastatyta didingiausiems mauzoliejams prilygstanti brangaus marmuro koplyčia, kurią pradėjo ir didžiąją jos dalį pastatė Žygimantas III, o užbaigė Vladislovas IV. Iš pradžių su iškilminga procesija perėjus svarbesnėmis miesto gatvėmis, lydint karaliui, abiejų luomų senatoriams, visos Lietuvos dvasininkams – tiek graikų, tiek lotynų apeigų – ir apaštališkajam nuncijui Marijui Filonardžiui¹⁵, į šį mauzoliejų buvo įneštas 1636 m. rugpjūčio 14 d. Stebuklai, kuriais nuo mirties pagarsėjo jo kapas, aprašyti 1606 metais paskelbtoje knygelėje.¹⁶ Šioji stebuklų malonė dar ir dabar reiškiasi prie jo kapo – tai liudija įvairios dovanos, diena iš dienos kabinamos atsidėkojant už gautas malones.

Iš lotynų kalbos vertė Rasa Jurgelėnaitė,
vertimą parengė Ona Daukšienė

KOMENTARAI

¹ Merkelis Giedraitis (apie 1536–1609 balandžio 6 Varniuose), Žemaičių vyskupas (1576–1609). Jaunystėje studijavo protestantų universitetuose, tačiau išliko katalikas. 1571 m. tapo kunigu. 1572 m. pradėjo eiti Vilniaus kapitulos kustos pareigas. 1576 m. tapo Žemaičių vyskupu. Aktyviai bendradarbiavo su jėzuitais, pamokslus sakydavo lietuviškai, rėmė religinės literatūros lietuvių kalba leidimą ir kt. Visai jo veiklai būdingas uolus potridentinės Katalikų Bažnyčios atsinaujinimo diegimas (*Lietuvių enciklopedija* (toliau – *LE*), t. 7, p. 214–217).

² Šioje vietoje turbūt užsimenama apie ypatingą situaciją, susidariusią dėl trukdymų jau karaliaus nominuotam B. Maciejovskui užimti Vilniaus vyskupo sostą. Galbūt tai jo reikalauta kompensacija už patirtus nepatogumus?

³ Legendos apie Žemaitijoje likusius septynis kunigus nereikia suprasti pažodžiui. Katalikų Bažnyčios padėtis buvo nelengva, bet ne tragiška. Charakteringą to meto Žemaičių vyskupijos vaizdą galima susidaryti iš 1579 m. Tarkvinijaus Pekulo vizitacijos aprašymo (žr. *Žemaičių vyskupijos vizitacija* (1579), tekstą parengė, iš lot. k. vertė ir rodykles sudarė L. Jovaiša, Vilnius, 1998).

⁴ Tomas Anglas – tai Tomas Hattonas (Hattonus, Hathonus), minimas 1588–1600 m. Braunsberge studijavo popiežiškojoje seminarijoje, 1588 m. įstojo į analogišką seminariją Vilniuje. Po kurio laiko buvo pasiūstas studijuoti į Romą, į Anglų kolegiją (Collegium Anglicum). 1600 m. minimas kaip Žemaičių kanauninkas, vyskupo M. Giedraičio testamento liudininkas (už šią informaciją dėkoju Liudui Jovaišai).

⁵ Rapolas Korsakas (apie 1595–1640 rugpjūčio 28), Kijevo unitų metropolitas (1637–1640). Kilęs iš kilmingos rusėnų šeimos, jaunystėje buvo evangelikas reformatas. Vėliau mokėsi jėzuitų Nesvyžiaus kolegijoje. Patyręs B. Rutschio įtaką tapo unitu ir B. Rutschio globotiniu. Apie 1620–1621 m. davė vienuolio įžadus. Studijavo Braunsbergo popiežiškojoje kolegijoje ir Prahoje (apie 1618–1620). Teologiją studijavo Romos šv. Atanazo kolegijoje 1621–1624 m. 1625 m. tapo Vilniaus Švč. Trejybės vienuolino arkimandritu (iki 1637). Kitais metais išrinktas bazilijonų Švč. Trejybės kongregacijos protoarkimandritu (generolu). Tais pačiais metais įšventintas Haličo vyskupu (1626–1632) ir tapo Kijevo metropolito koadjutoriumi. 1632 m. tapo Pinsko vyskupu (1632–1637). 1637 m. tapo Kijevo unitų metropolitu. Dėl kazokų keliamo pavojaus Kijeve nuolatine unitų metropolito rezidencija pasirinko Vilnių. Mirė Romoje, kur ir palaidotas Šv. Sergijaus ir Bakcho bažnyčioje (*Polski słownik biograficzny* (toliau – *PSB*), t. 14, p. 111–112; J. Kurczewski, *Biskupstwo Wileńskie* (toliau – J. Kurczewski), Wilno, 1912, p. 268; *Энциклопедия гісторыі Беларусі*, Мінск, 2001, t. 6, p. 239).

⁶ Valentinas Fabricijus (gimė 1565, Braunsberge 1580 liepos 28 įstojo į Jėzaus Draugiją, mirė Varšuvoje 1622 kovo

- 22). Kališo kolegijoje dėstė filosofiją 1600–1603 m., teologiją dėstė Poznanėje 1604–1605 m. ir Vilniuje 1605–1609 m., pamokslininko pareigas ėjo Vilniuje 1609–1614 m. ir Krokovoje 1615–1616 m.; Varšuvoje karaliaus pamokslininkas buvo 1618–1626 m. Būdamas Vilniuje 1608 m. prisidėjo prie bazilijonų ordino reformavimo (*Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995* (toliau – *EWJ*), opr. L. Grzebień SJ, Kraków, 1996, p. 151).
- ⁷ Bytenė (balt. Быцень) – kaimas Baltarusijoje tarp Minsko ir Brastos, 28 km į šiaurės rytus nuo Ivacevičių. Bazilijonų vienuolynas Bytenėje įkurtas apie 1607 m. (*Энцыклапедыя гісторыі Беларусі* (toliau – *ЭГБ*), Мінск, 1994, t. 2, p. 151). Fundatoriai – Grigalius ir Aleksandra Sapiegaitė Tryznos (J. Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*, p. 269).
- ⁸ Žirovicai – kaimas Baltarusijoje, 10 km į pietus nuo Slanimo. Šioje vietovėje po stebuklingo Dievo Motinos paveikslo atsiradimo LDK iždininkas Aleksandras Soltanas apie 1470 m. pastatė cerkvę, prie kurios XVI a. ėmė kurtis vienuolynas (*ЭГБ*, t. 3, p. 385).
- ⁹ Ipatijus Pociėjus (apie 1541–1613), Kijevo unitų metropolitas (1599–1613). Gimęs stačiatikių šeimoje mokėsi Radvilų mokykloje (ir tuo metu tapo protestantu), vėliau Krokuvos universitete, kur įgijo gerą išsilavinimą. Apie 1574 m. išsižadėjo protestantizmo ir sugrįžo į stačiatikybę. Tokiam žingsniui I. Pociėjų paskatino tam tikros aplinkybės. Pirmą, protestantų prozelitizmo tarp stačiatikių sėkmę lėmė tai, kad daug stačiatikių atkrisdavo nuo savo tikėjimo. Antra, sėkmingas jėzuitų atkirtis protestantams. Vienu iš tokių smūgių buvo P. Skargos išleista knyga *Apie Bažnyčios vienybę*, kurioje teigta, jog stačiatikybę galima išgelbėti tik stačiatikiams sugrįžus į vienybę su Katalikų Bažnyčia. Ši idėja daugeliui, tarp jų ir I. Pociėjui, pasidarė patraukli, ir nuo to laiko jis tapo aktyviu unijos su Roma šalininku. Metęs tarnybą pas Radvilus, I. Pociėjus 1574 m. tapo karališkuoju sekretoriumi, 1580 m. – Brastos žemės teisėju, o 1589 m. Lk Žygimantas III Vaza jį paskyrė į svarbias Brastos kašteliono pareigas. Tapęs našliu I. Pociėjus apie 1594 m. tapo vienuoliu ir Voluinės–Vladimiro vyskupu. 1595 m. kartu su Ostrogo vyskupu Kirilu Terleckiu nuvyko į Romą pas popiežių Klemenšą VIII (1592–1605); šio vizito metu Romoje buvo sudaryta bažnytinė unija. Tapęs uoliu unitu, I. Pociėjus aktyviai, pamokslais, raštais ir net jėgos priemonėmis ją skleidė tarp stačiatikių. Pagarsėjo 1608–1609 m. stačiatikių veiklos užgniaužimu Vilniuje. Kaikur prieš stačiatikius nukreipta jo veikla sukėlė religinių riaušių (*Энцыклапедычны слоўварь*, изд. Ф. Брокгауз, И. Ефрон (toliau – *ЭС*), Санкт-Петербург, 1897, t. 13, p. 290–291; *LE*, t. 23, p. 179).
- ¹⁰ Andriejus Rudamina (gimė apie 1596 Daugėliškyje, Vilniuje 1618 gegužės 31 įstojo į JD, Romoje 1623 birželio 3 priėmė kunigo šventimus, mirė 1631 rugsėjo 5 Kinijoje), pirmasis lietuvis misionierius. Nuo pat įstojimo į jėzuitus jautė pašaukimą misijoms. Nuvykęs studijuoti į Romą savo troškimą raštu išdėstė jėzuitų ordino viršininkui Mucijui Vitelleschi, kuris patenkinęs jo prašymą leido vykti į Indiją. Iš Romos nuvyko į Lisaboną, o iš čia 1625 m. pavasarį su portugalų laivu išplaukė į Indiją. Pasiekęs Indiją susirgo maliarija ir buvo viršininkų perkeltas į Kiniją. Pramokęs kinų kalbos galėjo klausyti vietinių krikščionių išpažinčių, sakyti pamokslus. Parašė dvi knygeles kinų kalba. Susirgęs džiova mirė, Kinijoje išbuvęs penkerius metus (*LE*, t. 26, p. 54–56; *EWJ*, p. 583–584). A. Rudaminos veiklą Kinijoje specialiai nagrinėjo P. Rabikauskas, *Vilniaus akademija ir Lietuvos jėzuitai* (toliau – P. Rabikauskas, *Vilniaus akademija*), sudarė L. Jovaiša, Vilnius, 2002, p. 489–502.
- ¹¹ XVI–XVII a. jėzuitų šaltiniuose „Indija“ nereiškė tik šių dienų Indijos, bet ir visus tolimus misijų kraštus, nesvarbu, Azijoje ar Amerikoje (P. Rabikauskas, *Vilniaus akademija*, p. 502).
- ¹² Šv. Ignacas Loyola, (1491–1556 liepos 31), Jėzaus Draugijos (jėzuitų ordino) įkūrėjas (žr. I. Lojola, *Autobiografija. Dvasinės pratybos*, iš ispanų k. vertė L. Virbalas, Vilnius, 1998).
- ¹³ Jonas Levickis (gimė apie 1608, Romoje 1632 liepos 13 įstojo į JD, mirė 1646 vasario 26), misionierius Kinijoje. 1640 m. raštu informavo Lietuvos jėzuitus apie kinų pagarbą, rodomą Andriejui Rudaminai. Žuvo sudužus laivui, plaukusiam į Kiniją (*EWJ*, p. 362).
- ¹⁴ Šioje vietoje terminą „primicerijus“ tikriausiai reikia suprasti taip, kad t. Jonas Levickis Andriejų Rudaminą laikė savo pirmtaku.
- ¹⁵ Marijus Filonardis, Avinjono arkivyskupas, popiežiaus Urbono VIII nuncijus Lenkijoje ir Lietuvoje (1636–1643). Dėjo pastangas, kad kitatikiams nebūtų pripažinta tikėjimo laisvė. Kilus nesutarimams su karaliumi Vladislovu IV buvo atšauktas iš nuncijaus pareigų (*LE*, t. 6, p. 262).
- ¹⁶ Turima omenyje Krizostomo Volodkevičiaus (Chryzostom Wołodkiewicz) knygelė (*Żywot przechwalebego wyznawce S. Kazimierza krolewica Polskiego z łacińskiego na polskie przetłumaczony przez Chryzostoma Wołodkiewicza...*, Wilno, 1606), šiuo metu žinoma tik iš bibliografinių aprašų (*Šv. Kazimiero gyvenimo ir kulto istorijos šaltiniai*, sudarė M. Čiurinskas, Vilnius, 2003, p. 9).

Komentarus parašė Darius Baronas